

Na spletitých cestách masarykologického bádání

FILOZOF LUBOMÍR NOVÝ V PRAMENECH
ARCHIVU MASARYKOVY UNIVERZITY

JAROSLAVA KACETLOVÁ, ARCHIV MU

„Historie bádání o životě a díle T. G. Masaryka není a nemůže být jen otázkou ryze bibliograficko-historickou. Tvoří součást obecných a kulturních dějin, je historií Masarykova působení a křivolakých cest reakcí na jeho osobnost.“ Tyto věty napsal v roce 1990 Lubomír Nový, profesor dějin filozofie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Stály za nimi osobní zkušenosti s výzkumem filozofického díla T. G. Masaryka po několik desetiletí, která se vyznačovala velkou dynamikou proměn v přístupu k této osobnosti a během kterých se toto téma několikrát stalo předmětem celospolečenské diskuse. Specifické podněty k Novému přicházely i z prostředí samotné brněnské univerzity. Za všechny jmenujme jeho zapojení do snah o návrat univerzity k Masarykovu jménu koncem šedesátých let. Tento počín mu v důsledku vynesl zákaz dosavadní činnosti na celé následující dvacetiletí...

Zajímavé svědectví o nastíněných okolnostech masarykologického bádání ve druhé polovině 20. století přináší osobní fond Lubomíra Nového, který bude v blízké době zpřístupněn pro badatelskou veřejnost v Archivu Masarykovy univerzity. Je unikátní díky kompletnímu dochování celé vědecké práce Lubomíra Nového, který ve své době patřil k předním českým masarykologům. Na pozoruhodnosti dodává jeho dílu to, že se jednalo o badatele s čilými vědeckými kontakty a snahou zapojovat masarykovské téma do veřejného prostoru. V neposlední řadě poskytuje tento fond jedinečné náhledy do dění na brněnské univerzitě, zejména co se týče jejího vztahu k odkazu T. G. Masaryka.

NE SNADNÉ TÉMA

Nového oslovily Masarykovy názory těsně po skončení druhé světové války coby středoškolského studenta s evangelickou vírou. Avšak poválečné konflikty u nás a zejména ve Francii, kde v letech 1946–1948 studoval na lyceu, jej dle jeho vlastního vyjádření dovedly k přesvědčení, že „ušlechtilé výzvy k vnitřní obrodě člověka a útěšná náboženství nemají dostatečnou účinnost a že je nutno od základů přestavět ‚starý podlý svět‘“. V počátcích svého výzkumu, v průběhu padesátých let, Masarykovu filozofii z dobových marxistických pozic kritizoval, ačkoliv se nezúčastnil tehdejší politické protimasarykovské kampaně. Výsledkem byla monografie „Filosofie T. G. Masaryka“ z roku 1962, která byla upravenou verzí jeho práce kandidátské i habilitační. Představuje tuto osobnost jako abstraktního humanistu, jehož „málo vědecká filozofie oslabuje váhu racionálního poznání a který nedoceňuje význam radikální přeměny společenských poměrů“. Přesto lze této práci přičíst i několik pozitiv. Nový se v ní, v protikladu k metodě zkratkovitého spojování Masarykovy filozofie s jeho politickými postoji, pokusil postihnout vnitřní výstavbu Masarykovy filozofie zdůrazněním propojení filozofie člověka a filozofie dějin. Stanovil jistou vnitřní vývojovou logiku Masarykových dějinně filozofických tezí

(protestantismus proti katolicismu, reformace proti revoluci, demokracie proti teokracii) a věnoval se též méně známým Masarykovým textům.

K DISKUSI A PRAMENŮM

Předchozí etapa, kterou zpětně hodnotil jako dobu „potýkání se s tématem“, vyústila ve snahu o věcný přístup opřený o prameny. Důležitým impulsem byl studijní pobyt v NSR v polovině šedesátých let, který Nového nasměroval k pojetí marxismu jako otevřené filozofie, vyžadující přezkoumání jeho základů rozvíjením styčných bodů s fenomenologií a strukturalismem. Výstupem byly knihy „Marx v NSR“ a „Filozofie v neklidné době“, které se zabývaly soudobými interpretacemi marxistické filozofie a formulovaly tehdejší živě diskutované problémy. Co se týče tématu T. G. Masaryka, nesou se šedesátá léta ve znamení úsilí o ocenění Masarykova místa v naší humanistické a demokratické tradici a o Masarykovu plnou rehabilitaci. Masaryka chápal jako „filozofa krize, kritiky a smyslu“, jako významnou protiváhu nebezpečných a odlidšťujících technologických a mesianistických koncepcí dějin.

NE ŠLO JEN O HESLO

Masarykovské téma také začalo rezonovat vedením brněnské univerzity, nesoucí oficiálně od roku 1960 jméno Jana Evangelisty Purkyně. V souvislosti s blížícím se výročím založení univerzity jednala její vědecká rada počátkem roku 1968 o obnovení původního názvu. Nový se zapojil do činnosti komise ustavené speciálně k této otázce. Mimo jiné publikoval článek v Rovnosti, v němž připomenul Masarykovo zasazování se o vznik druhé české univerzity ještě před první světovou válkou a dále jeho přínos naší filozofii, vědě a kultuře zejména obhajováním exaktních metod ve vědách a příkládáním velkého významu filozofii, vědě a kultuře v rozvoji celé společnosti i osobnosti člověka, což z něj činilo reprezentativního představitele ideje univerzity. Nový kladl důraz na dostatečné osvětlení této záležitosti celé veřejnosti, ale i studentům univerzity, neboť se s Masarykovým jménem příliš nesetkávali, případně jen negativně, aby se nejednalo o pouhou „výměnu hesla“. Celá snaha skončila nakonec nezdarem. Lubomír Nový pokračoval v přibližování hodnot Masarykovy filozofie v tisku a veřejnými přednáškami ještě na přelomu let 1968 a 1969, avšak záhy byl v rámci nastupující normalizace odvolán ze své funkce vedoucího katedry filozofie a došlo k přerušení jeho řízení ke jmenování profesorem. Byl přemístěn do laboratoře sociologického výzkumu se zákazem pedagogické a publikační činnosti a cestování. Pro zajímavost dodejme, že se během tohoto svého „jinobyťí“, jak následnou etapu svého života pojmenoval, věnoval řadě sociologických témat. Příznačné je zejména téma sociologie životních drah.

NÁVRAT ZPÁTKY

Dějínám filozofie se mohl Lubomír Nový opět naplno věnovat až po sametové revoluci. K Masarykovi se vracel nejen po dlouholeté přestávce, ale navíc v pronikavě jiné situaci, která nevyzývala jen k navázání na přerušené bádání a vstřebání literatury, ačkoliv i jen toto samotné představovalo obrovský úkol. Obecně se očekávalo zaplavení vědecké tematiky Masarykem a „stavění pomníků“. Lubomír Nový se však snažil především o kritické čtení Masaryka a zamyšlení nad živými stránkami díla, tedy o návrat Masaryka do běžné badatelské práce o našich dějinách. Výsledkem je kniha „Filosof T. G. Masaryk. Problémové skici“ z roku 1994, která sestává ze souboru studií Lubomíra Nového pro odborná periodika a konferenčních příspěvků k T. G. Masarykovi z let 1989–1994. Zahrnul sem například příspěvek pro vědeckou konferenci k T. G. Masarykovi pořádanou v rámci univerzitních oslav v únoru 1990 či svůj projev na slavnostním shromáždění Masarykovy univerzity v březnu 1990 při příležitosti obnovení názvu Masarykova univerzita. Výsledkem jeho péče o masarykovské tradice univerzity bylo rovněž spolupořádání konference „100 let Masarykovy

České otázky“ v září 1995. Další iniciativou L. Nového byl vznik Kabinetu pro studium díla T. G. Masaryka při katedře filozofie FF MU. Zajímavostí je, že tímto nevědomky navázal na snahu profesora sociologie Inocence Arnošta Bláhy o založení Studijního ústavu TGM na Masarykově univerzitě z přelomu let 1948 a 1949. Tuto okolnost zjistil Nový díky dokumentům z univerzitního archivu až po podání svého prvního návrhu vedení filozofické fakulty. Ten se ovšem s Bláhovou představou, spočívající především v budování masarykologické knihovny, shodoval. K osudu Bláhova počínu stojí za zmínku, že tehdejší vedení univerzity i akční výbor filozofické fakulty Bláhův návrh schválily. Vše zastavilo až zamítnutí ze strany ministerstva školství, které předznamenovalo likvidaci brněnské sociologie a Bláhovo penzionování v průběhu roku 1949. Zde se ocitáme znovu na počátku našeho sledování osudů Lubomíra Nového. Na podzim 1949 Nový nastoupil na filozofickou fakultu coby student, aby se záhy vydal na svoji masarykologickou cestu. Předchozí letmé nahlédnutí do jejích spletitých zákrut budiž pozváním do univerzitního archivu ke studiu nejen – možná nepříliš známých – masarykovských tradic na naší univerzitě.

Žádost L. Nového ze dne 18. dubna 1968 o přizvání k jednání o obnovení názvu „Masarykova univerzita“

Vážený soudruh
Prof.dr.Theodor Martinec,DrSc
rektor Univerzity J.E.Purkyně
A.Nováka 1
B r n o

Brno 18.dubna 1968

Vážený soudruhu rektore,
chtěl jsem se na Vás původně obrátit
s prosbou,zda bych mohl být přizván k jednání vědecké rady
o návrzích na obnovení názvu "Masarykova universita".Nemám
k tomu ovšem žádné oprávnění.Jedním mým důvodem byla ta okol-
nost,že se již po léta zabývám studiem Masaryka /napsal jsem
monografii o jeho filosofii a další studie pro odborné časo-
pisy,v oboru dějin filosofie koordinuji v celostátním měřítku
práce na tomto tématu/ a byl jsem připraven odpovědět na případ-
né dotazy členů vědecké rady.Moje žádost by však i v případě
Vašeho souhlasu byla bezpředmětná,protože se v době jednání
vědecké rady účastním jedné veřejné diskuse, kterou nemohu odříci.
Dovolil jsem si proto obrátit se na Vás tímto dopisem.

Nemohu zde rozvíjet podrobnou argumentaci.Některé
důvody ve prospěch obnovení původního názvu university uvedl
jsem ve svém příspěvku pro Rovnost, který jsem v opise předal
prorektoru prof.dr.M.Jelínkovi v zájmu případného použití v dis-
kusi na vědecké radě.Zde bych se omezil na sdělení,že se s plnou
odpovědností přimlouvám za obnovení původního názvu.Po léta jsem
se snažil vyrovnat se s Masarykem,pochopit jeho spisy a význam,
pokusal jsem se formulovat marxistické stanovisko k jeho filoso-
fii,od počátku šedesátých let - v souvislosti s rostoucím pozná-
ním těžkých chyb v naší socialistické praxi i zastaralých sche-
mat v marxistické teorii - snažil jsem se opravit mnoho svých

2

dosavadních soudů o Masarykovi a tyto závěry jsem - v mezích
tehdejších cenzurních podmínek - publikoval již v období před
letošními politickými změnami.

Rozepisují se o těchto osobních otázkách pouze
proto,abych doložil,že moje dnešní stanovisko není věcí atmosféry
těchto dní,nýbrž že se ve prospěch názvu "Masarykova universita"
vyslovuji po zralé úvaze a na základě déletrvajících vědecké
práce.To byl také důvod,pro který jsem též podepsal prohlášení
brněnských členů a kandidátů Svazu čs.spisovatelů,v němž se mimo
jiné právě podporuje obnovení původního názvu brněnské university.

Ještě jednou se Vám,vážený soudruhu rektore,omlouvám
za to,že touto cestou zasahuji do jednání vědecké rady,avšak
považoval jsem to za svou povinnost vzhledem k místu,jaké v mé
vědecké práci téma "Masaryk" zaujímá,a vzhledem k tomu,že obno-
vení původního názvu naší university považuji za akt mimořádně
významný jak z hlediska postavení naší university v republice,
tak i z hlediska mezinárodního.

Lubomír Nový
doc.dr.Lubomír Nový,CSc
vedoucí katedry dějin filosofie
a logiky,filozofická fakulta

Z á p i s

z jednání komise o obnovení původního názvu univerzity.

Doba jednání: 30. dubna 1968 v 11 hod.
Účast: prof. dr. M. Jelínek (předseda), akad. O. Borůvka,
prof. dr. F. Hejzl, doc. M. Nový, P. Žezula,
děkani fakult: prof. dr. R. Hladký, prof. dr. D. Jeřábek,
prof. dr. F. Šik, doc. dr. F. Frenclůvský.

Úvodem k jednání komise seznámil prorektor M. Jelínek přítomné s důvody, které svědčí pro obnovení původního názvu univerzity "Masarykova univerzita". Zároveň upozornil na potíže spojené s návratem k původnímu názvu. Krátce zrekapituloval jednání vědecké rady univerzity o této otázce a naznačil postup práce v komisi. K předmětu jednání se vyjádřili všichni členové komise.

Doc. Frenclůvský požádal nejprve, aby se komise seznámila s okolnostmi zrušení původního názvu univerzity a s navržením názvu nového. Na jednání komise byla okamžitě přizvána s. Hrabětová, která podle zápisu vědecké rady univerzity sdělila, že ze zasedání univerzity věnovaného přejmenování univerzity v r. 1960 vyšel návrh na název "Univerzita K. Gottwalda". Tento název byl vědeckou radou jednomyslně schválen. Podle prohlášení s. Hrabětové nejsou v archivu univerzity další doklady o přejmenování.

Prof. Hladký doporučil, aby se k návratu k původnímu názvu univerzity vyslovily nejprve vědecké rady fakult, jak to bylo usneseno na vědecké radě univerzity. Tento návrh podpořil doc. Frenclůvský. Prof. Hladký upozornil na nesnadnost rozhodování, neboť v názvu univerzity je dnes jméno vědce se světovým věhlasem - J. E. Purkyně. K jeho vědecké práci mají zvláště blízko lékaři. Prof. Hejzl se rovněž zmínil o velkém významu osobnosti Purkyně. Na druhé straně pro obnovení původního názvu mluví veliký význam osobnosti Masarykovy, a to nejen její význam v oblasti vědy, nýbrž i v oblasti politické. Kromě toho je třeba přihlídnout k faktu, že se Masaryk zasloužil o založení univerzity. Prof. Jeřábek se vyslovil pro obnovení původního názvu. Definitivní stanovisko, opřené o jednání vědecké rady filosofické fakulty, přednese po červnovém zasedání vědecké rady filosofické fakulty. Doc. Nový zdůvodnil nutnost obnovení původního názvu univerzity. Vypočetl základní argumenty, které lze uvést pro rychlé řešení návrhu na obnovu původního názvu. Univerzita by měla 50. výročí založení ČR oslavit a původním názvem. Také písemnosti rozesílané k 50. výročí univerzity by měly nést už jméno Masarykovo. Prof. Šik se kloní k názoru, že by univerzita měla obnovit původní název a že by se nemělo rozhodovat mezi jmény Purkyně a Masaryk. Jde přece o restituci původního názvu. Rozhodnutí je však třeba učinit po důkladné diskuzi, založené na znalosti faktů. Akad. Borůvka prohlásil, že má citový vztah k původnímu názvu univerzity. Při úvahách o obnově původního názvu ho však znepokojuje prohlášení rektora prof. Martince, že se ve funkci rektora nebude po druhé účastnit přejmenování univerzity. Je třeba vyjasnit především tuto otázku, aby se nevytvořila pro s. rektora konfliktní situace. Toto stanovisko podpořil prof. Hladký. P. Žezula doporučil, aby se studentům vysvětlil význam Masarykovy osobnosti. Zatím o Masarykovi slyšeli málo a většinou bylo hodnocení Masarykovo záporné. Prof. Jelínek se rozhodně vyslovil pro obnovení původního názvu. Univerzita zde nepodléhá tlaku zvenčí, ale o obnovu původního názvu usiluje řada učitelů univerzity. Při obnovování

- 2 -

názvu by se nemělo váhat, ale důkladná diskuse na vědeckých radách fakult bude pro celou záležitost užitečná.

Závěry:

1. Návrh na obnovení původního názvu univerzity projednají vědecké rady fakult na svém nejbližším zasedání.
2. Katedra dějin filosofie nabídne studentům uspořádání večeru otázek a odpovědí k osobnosti T. G. Masaryka.
3. Doc. Nový rozesílá jednotlivým fakultám zdůvodnění obnovy původního názvu univerzity, které připravil pro Rovnost. Vyjde-li článek v Rovnosti, mohou děkani využít jeho argumentů pro jednání fakultní rady.
4. Další schůze komise se bude konat tehdy, až budou známa stanoviska vědeckých rad fakult.

Zapsal: prof. dr. M. Jelínek

Zápis z jednání komise o obnovení původního názvu univerzity ze dne 30. dubna 1968

Lubomír Nový (15. 4. 1930 Třebíč – 15. 11. 1996 Brno)

Maturoval v roce 1949 na reálném gymnáziu v Třebíči. V letech 1946–1948 studoval na lyceu v Nimes. Po studii filozofie a ruštiny na FF MU působil od roku 1953 na katedře dějin filozofie, od roku 1963 ji vedl. V roce 1964 se stal docentem pro obor dějin filozofie. Byl členem Vědeckého kolegia filozofie a sociologie ČSAV, z toho několik let předsedou jeho komise pro dějiny filozofie. V roce 1968 se aktivně zúčastnil XIV. Mezinárodního filozofického kongresu ve Vídni a v roce 1969 se stal členem Mezinárodního filozofického ústavu v Paříži (Institut International de Philosophie). V roce 1970 byl zbaven funkce vedoucího katedry a byl přerazen do Laboratoře sociologického výzkumu FF UJEP. Po uvolnění poměrů byl v roce 1986 přijat za řádného člena Čsl. sociologické společnosti při ČSAV. V lednu 1990 se vrátil do funkce vedoucího katedry filozofie a v červnu 1990 se stal profesorem pro obor dějiny filozofie a sociální filozofie. Stal se členem vědecké rady Filozofického ústavu AV ČR a vědecké rady FF MU a dále členem řady dalších oborových spolků a sdružení. Začal působit ve vědecké radě Masarykova ústavu, v ediční radě Sebraných spisů TGM a v redakční radě Masarykova sborníku. Během své kariéry se aktivně účastnil početných mezinárodních symposií v Rakousku, v Německu a ve Francii a má na svém kontě několik monografií a desítky odborných studií k dějinám filozofie a k sociologii.

Prameny a literatura

- Archiv Masarykovy univerzity, fond B 92 Lubomír Nový.
Archiv Masarykovy univerzity, fond A 1 Rektorát II, sign. A II, kart. 46, Komise o obnovení původního názvu univerzity 1968.
Archiv Masarykovy univerzity, sbírka C I fotografie, inv. č. 590 Lubomír Nový.
NOVÝ, Lubomír. Bádání o životě a díle T. G. Masaryka. Universitas: revue Masarykovy univerzity v Brně. Brno: Masarykova univerzita, 1990, 23(3), 3-7. ISSN 1211-3887.
NOVÝ, Lubomír. Filosof T. G. Masaryk. Problémové skici. Brno: Doplněk, 1994. ISBN 80-85765-35-7.

Text: Mgr. Jaroslava Kacetlová, Ph.D., Archiv Masarykovy univerzity
Příležitostný tisk graficky upravil Jakub Konvica,
redakčně připravilo Nakladatelství Mupress.